

Iniciació a la Didàctica de la Llengua i la Literatura

Bloc I

PRINCIPIS BÀSICS DE LES CIÈNCIES DEL LLENGUATGE I LA COMUNICACIÓ

Prof. Lídia Usó Viciado

Iniciació a la Didàctica de la Llengua i la Literatura

BLOC I

Principis bàsics de les ciències del llenguatge i la comunicació

1.1 La comunicació humana. Llengua escrita i llengua oral. Les varietats lingüístiques. Discurs, text i gèneres.

1.2 La competència comunicativa. Les habilitats comunicatives. El procés d'adquisició/aprenentatge de les llengües. Llengua primera, llengua segona, llengües estrangeres.

1.3 La didàctica de la Llengua com a disciplina. Fonaments lingüístics, psicolingüístics i sociolingüístics de l'ensenyament de la llengua.

1.1 La comunicació humana

Preguntes prèvies de reflexió:

- a) Què és comunicar / comunicar-se?
- b) Hi ha sempre un interlocutor quan comuniquem?
- c) Es pot comunicar sense voler?
- d) Quina part dels nostres missatges es transmet en amb paraules? I amb el llenguatge no verbal?
- e) Penseu situacions en què no transmetim informació sinó que només ens relacionem?
- f) Hi ha altres tipus de comunicació que no sigui la humana?
- g) Quines qualitats i aptituds ha de tenir el “bon comunicador”?
- h) Qué vol dir ensenyar una llengua de manera comunicativa?

Qualsevol conducta en una situació d'interacció té un valor de missatge, és a dir, de comunicació. Per tant, es dedueix que per molt que hom ho provi, no pot deixar de comunicar.

Fem el que fem, doncs, ens comuniquem amb els altres, amb les paraules, amb els gestos, amb la indumentària, amb els silencis.

Cantero (2004)

1.1 La comunicació humana

Necessitat

Relacionar-se
Contactar
Compartir

Transmissió i
Intercanvi
informació

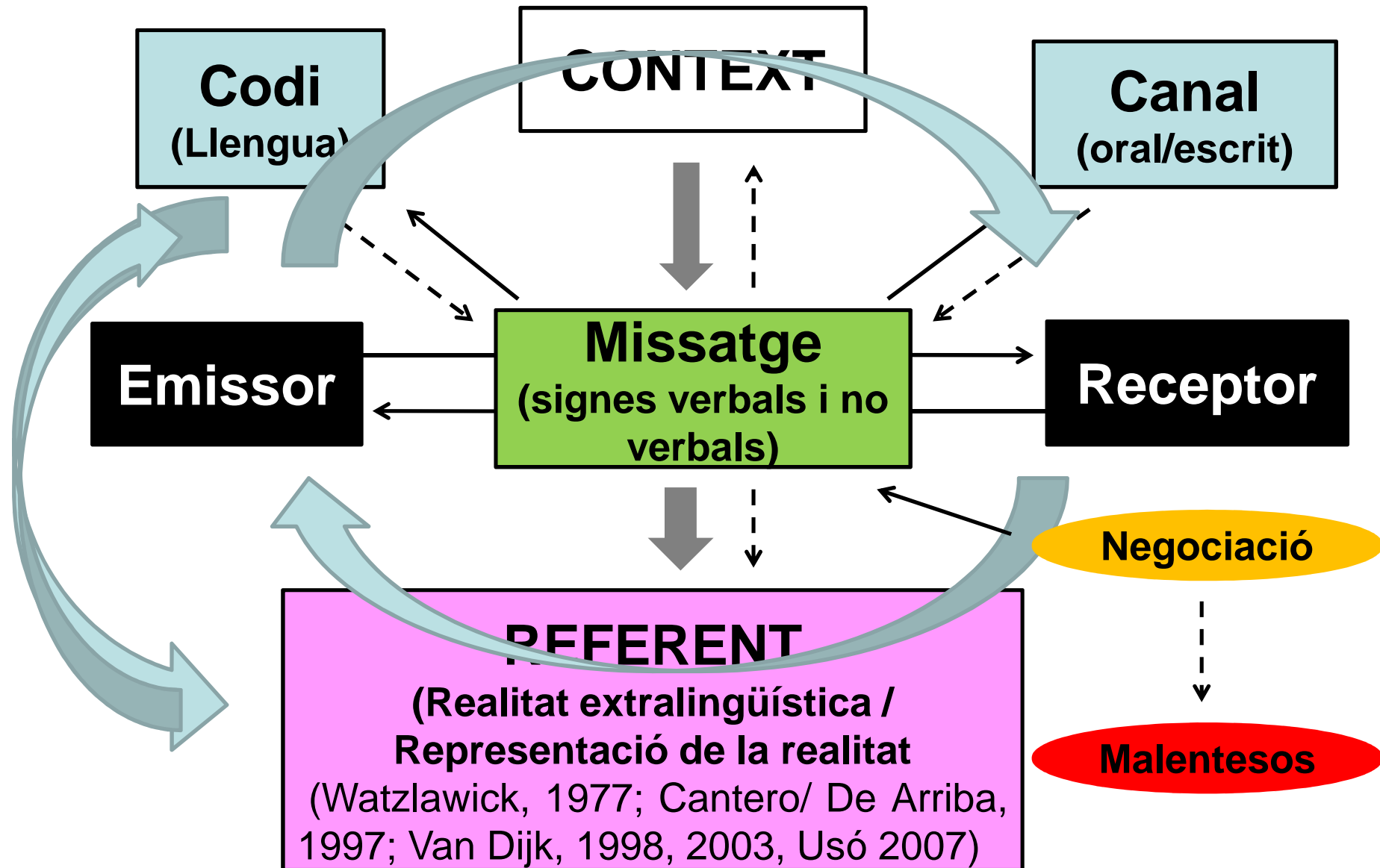
Llengua

Comunicar-se no és només transmetre informació. La comunicació humana consisteix, més que a transmetre, a contactar, és a dir, a establir i mantenir una relació valuosa en si mateixa, tant si hi ha molta informació com si n'hi ha poca. Comunicar-se és, per sobre de tot, relacionar-se.

Cantero (2004)

1.1 La comunicació humana

1.1 La comunicació humana

1. Quin és el referent extralingüístic d'aquests missatges? Pensa en quina situació o context els diries.

1. Vaig a comprar el pa.
2. Aquest noi és guapíssim.
3. La neu és blanca (relació món-realitat ↔ llengua)
4. Avui fa un dia molt maco.
5. Em passes la sal?
6. No m'ho puc menjar. La sopa està massa calenta.

2. Quan el referent del missatge és només la realitat extralingüística i quan hi ha, a més, algun tipus de creença o interpretació de la realitat (representació)?

Llengua

- Sistema convencional de signes que serveix per a la comunicació i la relació interpersonal i social, lligada estretament al seu context.
- La llengua com a producte cultural i vehiculador de cultura i coneixements.
- Llengua com a construcció social que es manifesta individualment. Mitjà amb el qual es desenvolupa la consciència (racional i simbòlica).
- S'ha d'ensenyar i s'ha d'aprendre: la importància de la lectoescriptura.

1.1 La comunicació humana

Pragmàtica

???

Estudia els principis que regulen l'ús del llenguatge en la comunicació, és a dir, les condicions que determinen tant l'ús d'un enunciat concret per part d'un parlant en una situació comunicativa concreta, com la interpretació per part del destinatari.

- Com és possible que el que volem dir i el que entén l'altre pugui no coincidir?
- Com és possible que, tot i així, ens seguim entenent?
- Moltes vegades el que entenem no depèn del significat literal de les paraules que fem servir.
- “Esta semana estoy sin blanca” (oralment)

Espai d'intersubjectivitat: implicatures

1.1 La comunicació humana

Austin
(1962)

enunciat → un triple acte

Acte locutiú: el que es realitza pel simple fet de dir alguna cosa → Significat

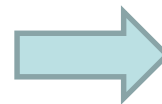
Acte il·locutiú: el que es realitza en dir alguna cosa (pregunta, suggeriment, informació, ordre...)
→ força

Acte perlocutiú: el que es realitza per haver dit alguna cosa → efectes

comunicació

=

acció

Acte de parla
(Levinson, 1983)

1.1 Llengua oral i llengua escrita

Preguntes inicials de reflexió: diàleg-conversa

Característiques contextuals

1. En què es diferencia la comunicació oral de la escrita?
Interacció (comunicació = acció → acte comunicatiu)

2. Penseu que es pot transmetre el mateix tant al discurs oral com a l'escrit?
Objectiu: establir contacte i relació afectiva

Codi no verbal

3.- Parlem sempre de manera correcta, coherent, sense interrupcions...?
Negociació (significats, rols, torns, pronúncia, actituds...)

4. I a l'escrit? Escriptim igual que parlem? Escriptim tot el que diem?
Contextualització (context situacional o situació comunicativa)

5. Donem la mateixa quantitat d'informació a l'escrit que a l'oral?
Canal auditiu espontani

immediat

efímer

Característiques textuais

→ sintaxi + simple

menor organització
repeticions...

entonació marcada

variants dialectals

1.1 Llengua oral i llengua escrita

Codi escrit ← **Comunicació escrita** → **Acte de escritura/lectura**

Característiques contextuais

Unidireccional
No interacció/negociació
No codi no verbal
Descontextualitzat → **autònom**
Intel·lectualitzat (artificial)
Objectiu: transmetre informació

Canal visual
elaborat
diferit
perdurable

Característiques textuais

puntuació,
correcció lingüística

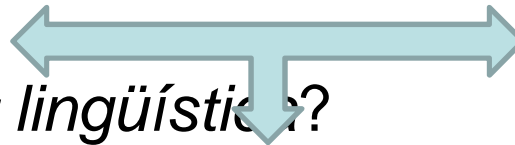
no variants
dialectals

sintaxi + elaborada
major organització
(connectors, no
repeticions...)
referències, anàfora...

1.1 Les varietats lingüístiques

Propostes de reflexió:

**Societat/
comunitat
lingüística**

Cultura

1. Què és una *varietat lingüística*?

2. On parlem tots i cadascun d'ells? En qualsevol lloc? Segons amb qui? S'heu que és

Llengua

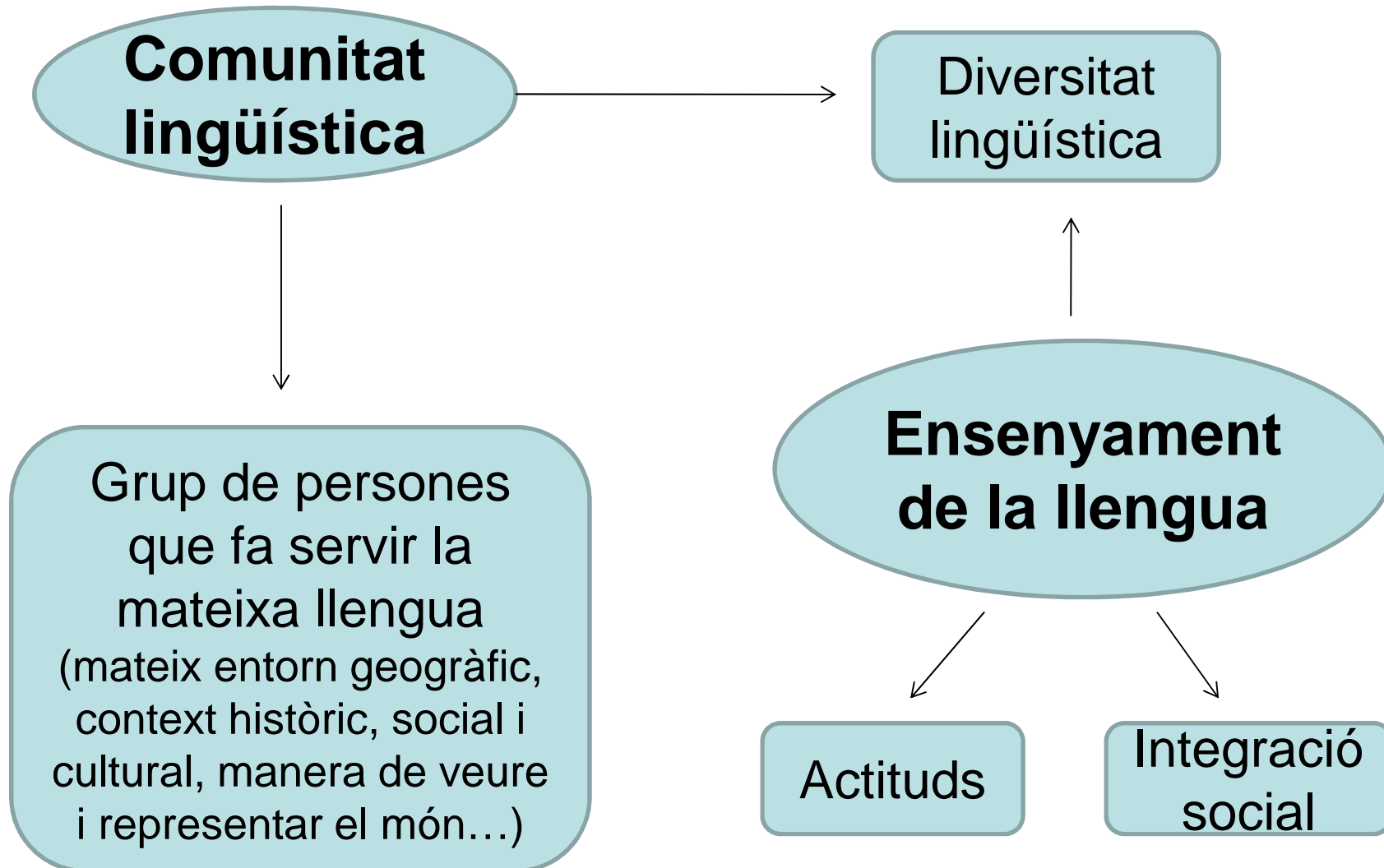
3. Quin paper creieu que ha de tenir la *varietat lingüística* a l'ensenyament d'una llengua?

Eina de comunicació i relació interpersonal i social, lligada estretament al seu context.

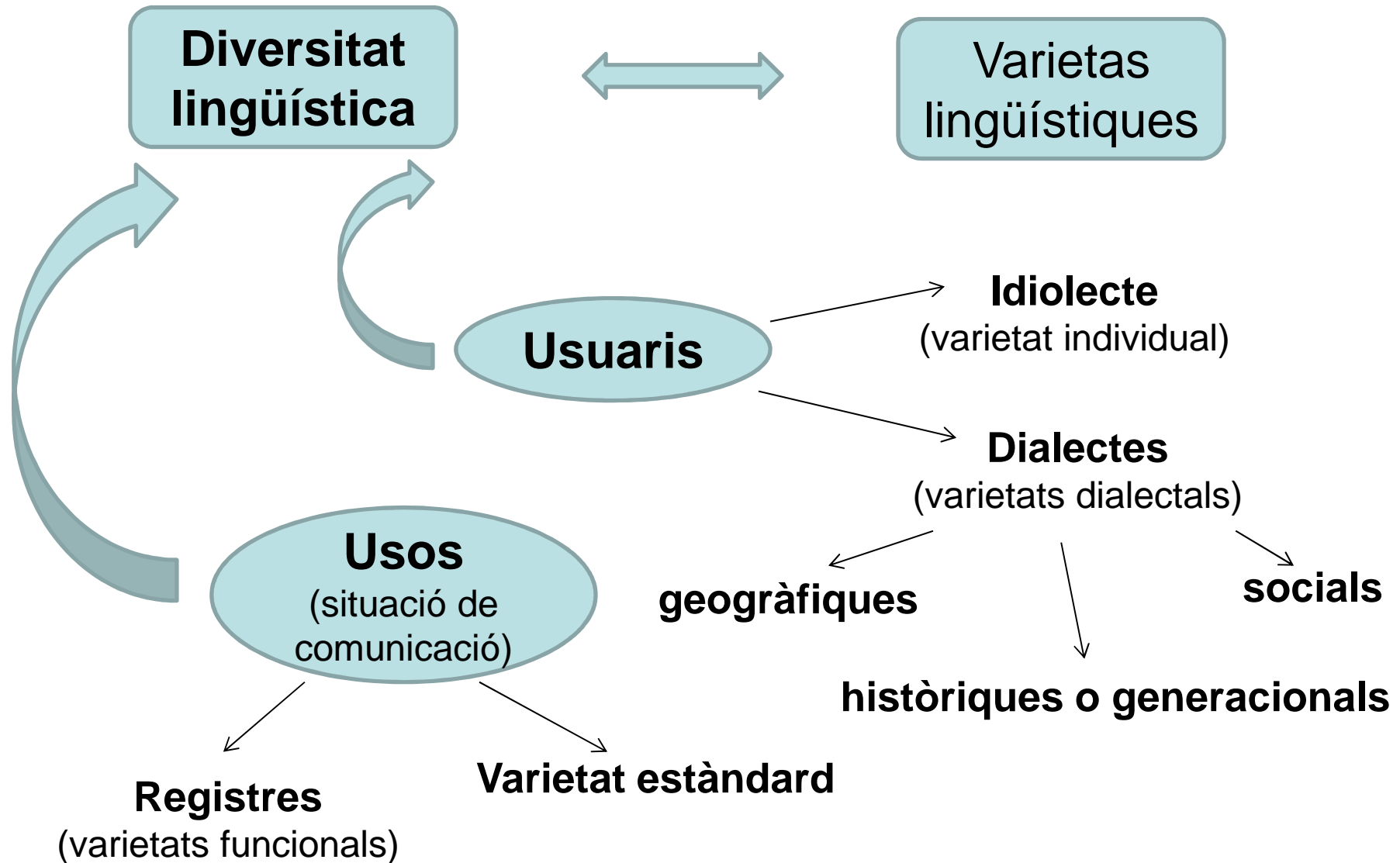
Producte cultural i vehiculador de cultura i coneixements.

Construcció social

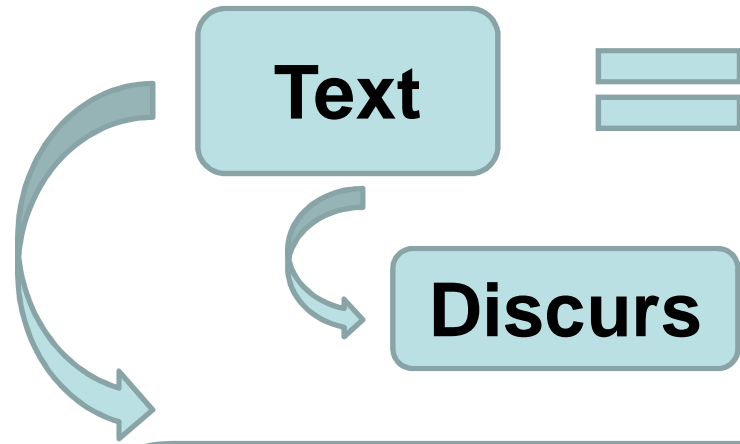
1.1 Les varietats lingüístiques

1.1 Les varietats lingüístiques

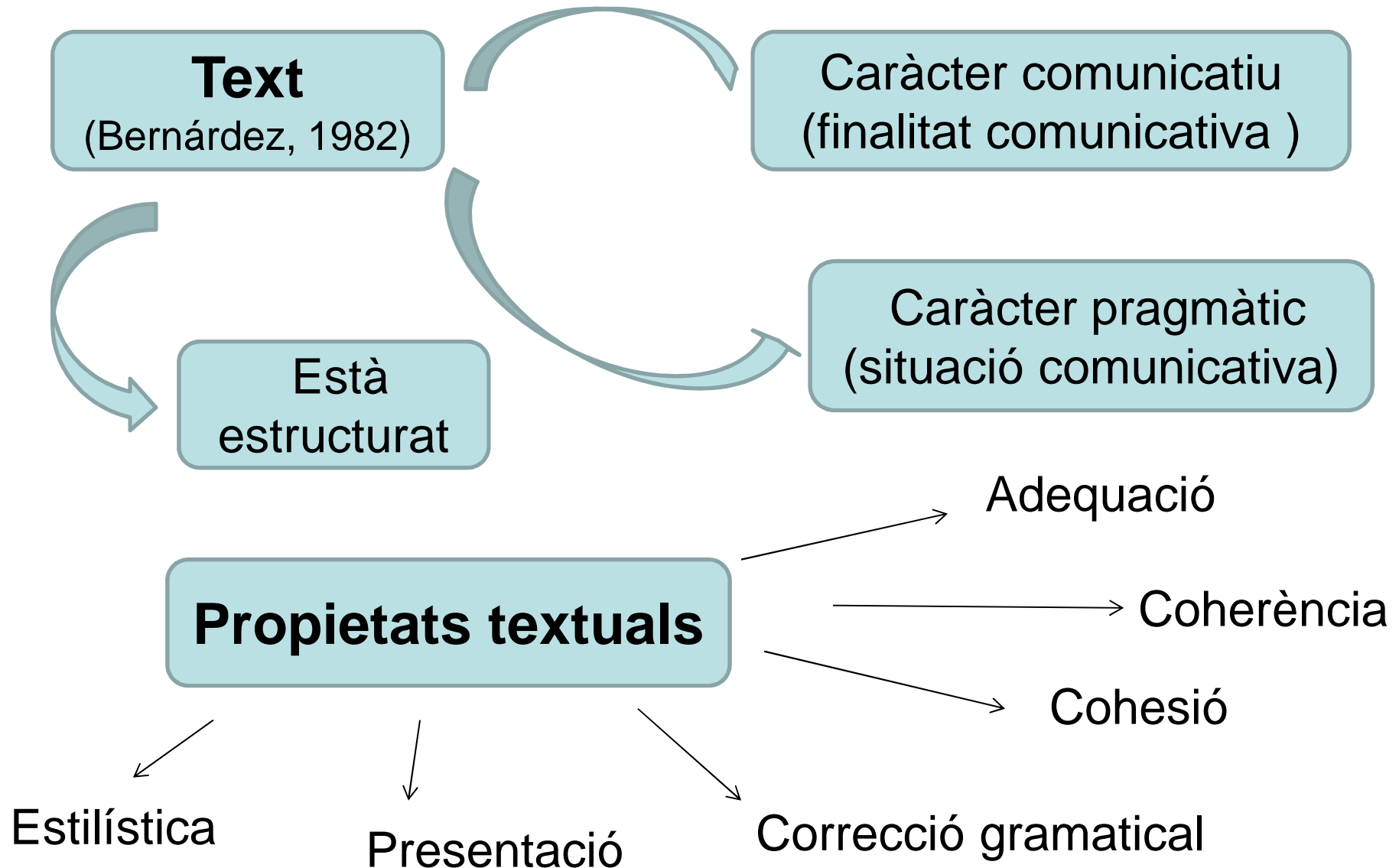
1.1 Text, discurs i gèneres discursius

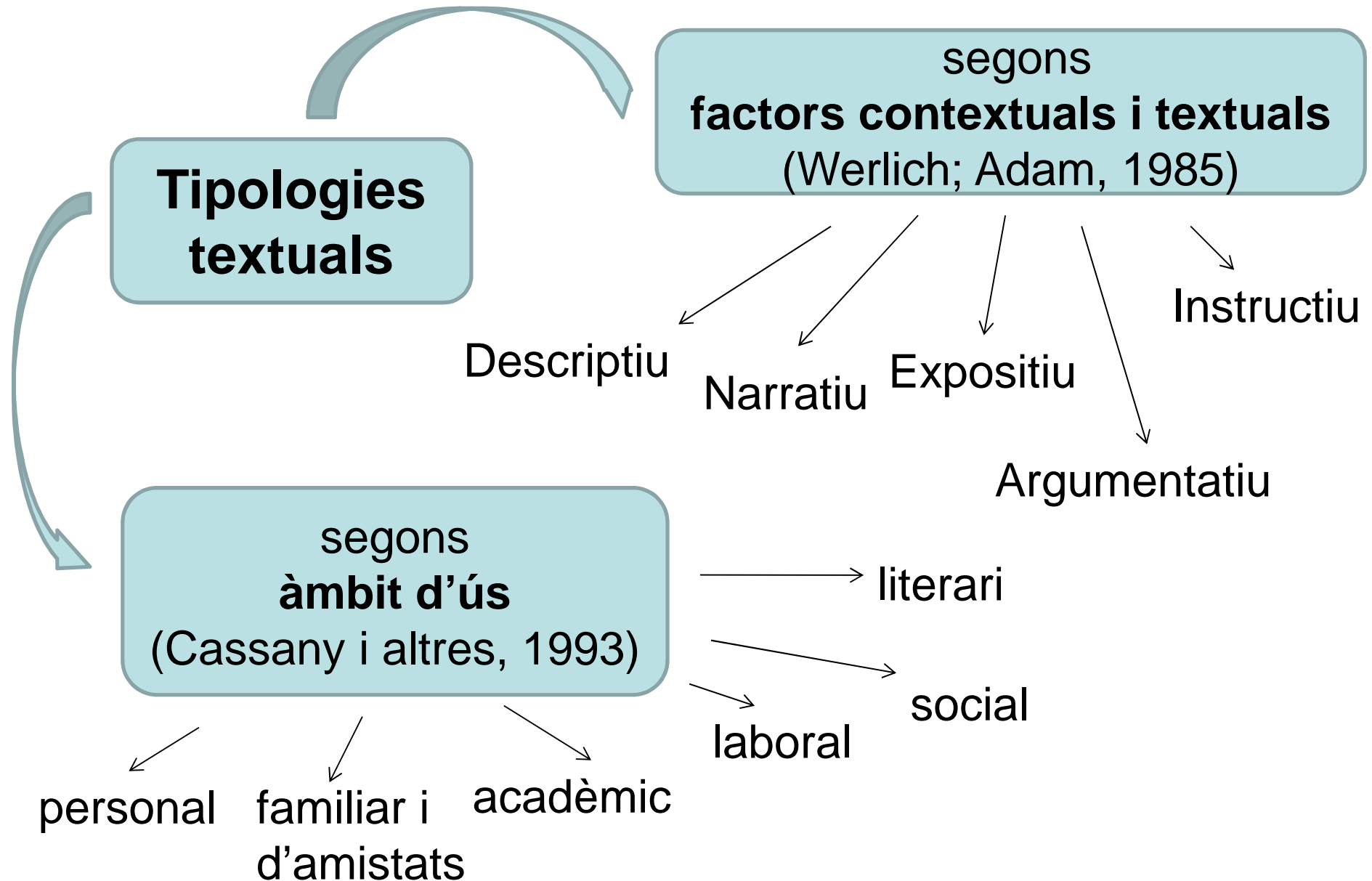
“Qualsevol manifestació verbal i completa que es produeixi en una situació de comunicació”.

“El text és una unitat lingüística comunicativa producte de l’activitat verbal humana, que posseeix un caràcter social. Es caracteritza per l’adequació al context comunicatiu, la coherència informativa i la cohesió lineal...Es construeix per mitjà de dos conjunts de capacitats i coneixements: els propis del nivell textual i els del sistema de la llengua” Castellà, J.M (1996:50).

1.1 Discurs, text i gèneres discursius

1.1 Discurs, text i gèneres discursius

1.1 Discurs, text i gèneres discursius

Acte i situació de comunicació

Gèneres discursius

Els gèneres són conjunts de convencions i expectatives que focalitzen l'atenció sobre diferents aspectes del text i que guien el procés de formulació d'hipòtesis i, per tant, el procés de comprensió oral i escrita.

Components definitoris

Relació gènere-
context social

QUI
(enunciador)

A QUI
(destinatari)

PER A QUÈ
(finalitat)

QUÈ
(contingut)

COM
(forma externa,
estructura)

1.1 Discurs, text i gèneres discursius

**Enfocament
comunicatiu
de la llengua**

Textos/discursos variats,
autèntics (reàlies), complets si
pot ser, que responguin a les
necessitats comunicatives i als
interesos dels alumnes

Iniciació a la Didàctica de la Llengua i la Literatura

1.2 La competència comunicativa. Les habilitats comunicatives. El procés d'adquisició/aprenentatge de les llengües. Llengua primera, llengua segona, llengües estrangeres.

- La competència comunicativa
- Les habilitats comunicatives
- El procés d'adquisició/aprenentatge de les llengües
- Llengua primera, segona, llengües estrangeres.

Preguntes de reflexió

- 1- Es el mateix *competència lingüística* que *competència comunicativa*?
- 2- Quines subcompetències penseu que inclou la *competència comunicativa*?
- 3- Quines són les *habilitats comunicatives* que ha d'haver adquirit i saber utilitzar el comunicador competent?
- 4- A partir d'aquesta afirmació reflexioneu sobre els conceptes d'aprenentatge i adquisició d'una llengua? “*He estudiat durant molts anys anglès però no sé parlar-lo*”.
- 5- És possible l'adquisició d'una llengua sense l'ensenyament de la gramàtica?
- 6- Penseu que és igual el procés d'adquisició/aprenentatge d'una *primera llengua*, que de *la segona* o *estrangera*?
- 7- Quines implicacions creus que pot tenir el concepte de competència comunicativa en la Didàctica de la Llengua?

1.2 Competència comunicativa

CHOMSKY (1965)

COMPETÈNCIA LINGÜÍSTICA
(Competence)

Coneixements de la gramàtica

ACTUACIÓ LINGÜÍSTICA
(Performance)

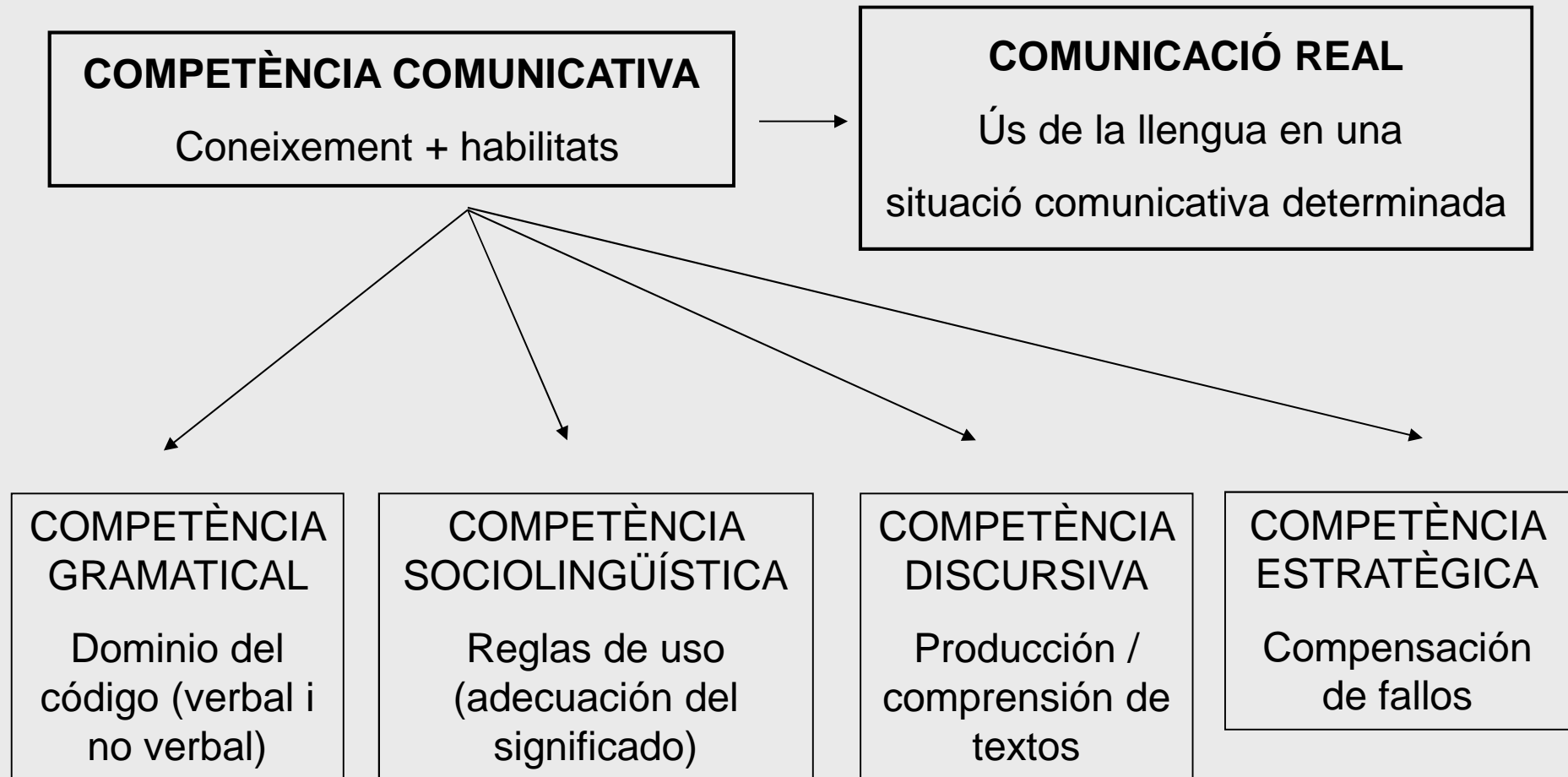
Ús de la llengua en situació

Competència comunicativa (Hymes, 1971)

És la capacitat d'usar el llenguatge apropiadament en les diverses situacions socials en què ens trobem cada dia. Es **COMPETÈNCIA COMUNICATIVA** Coneixements + habilitats mitjançant la participació en processos comunicatius reals.

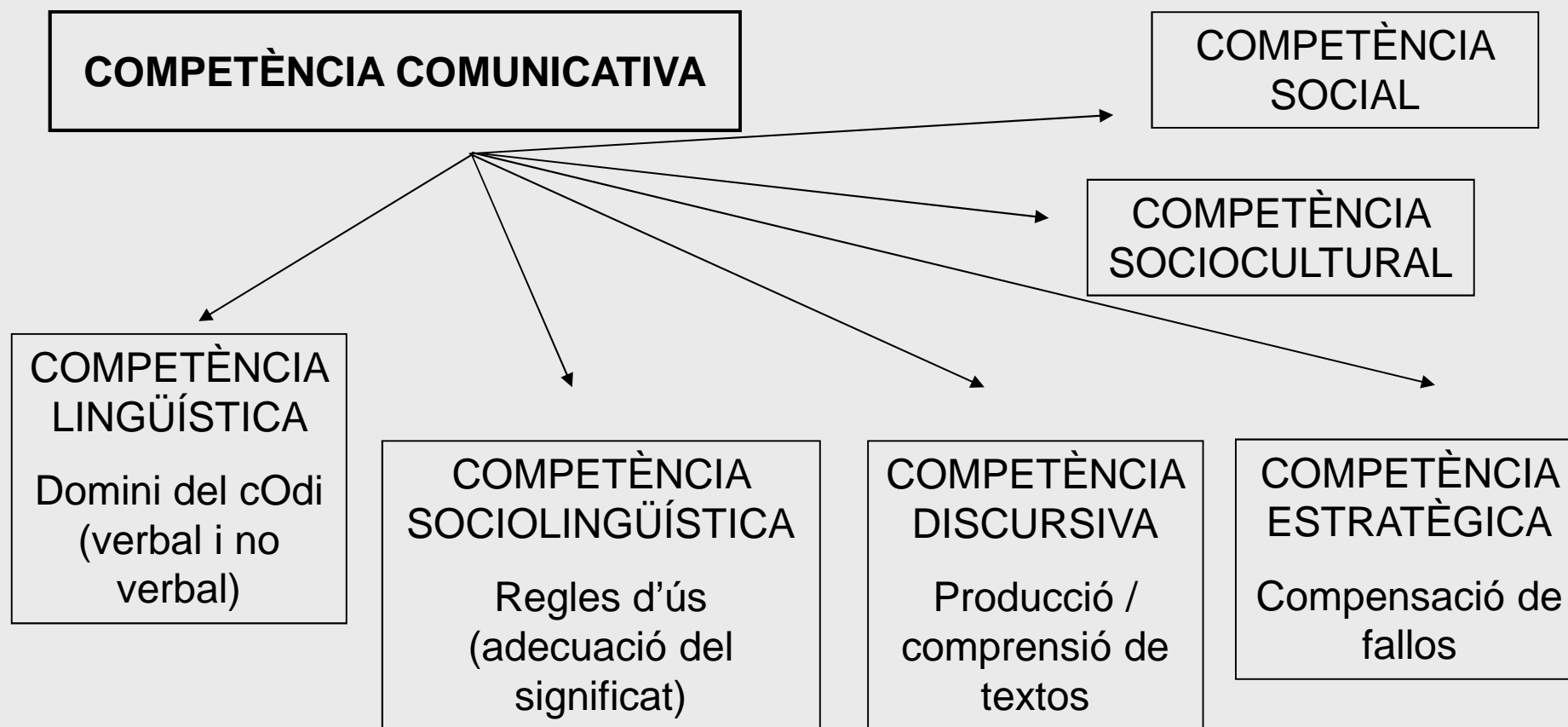
1.2 Competència comunicativa

Canale (1983)

1.2 Competència comunicativa i Educació plurilingüe

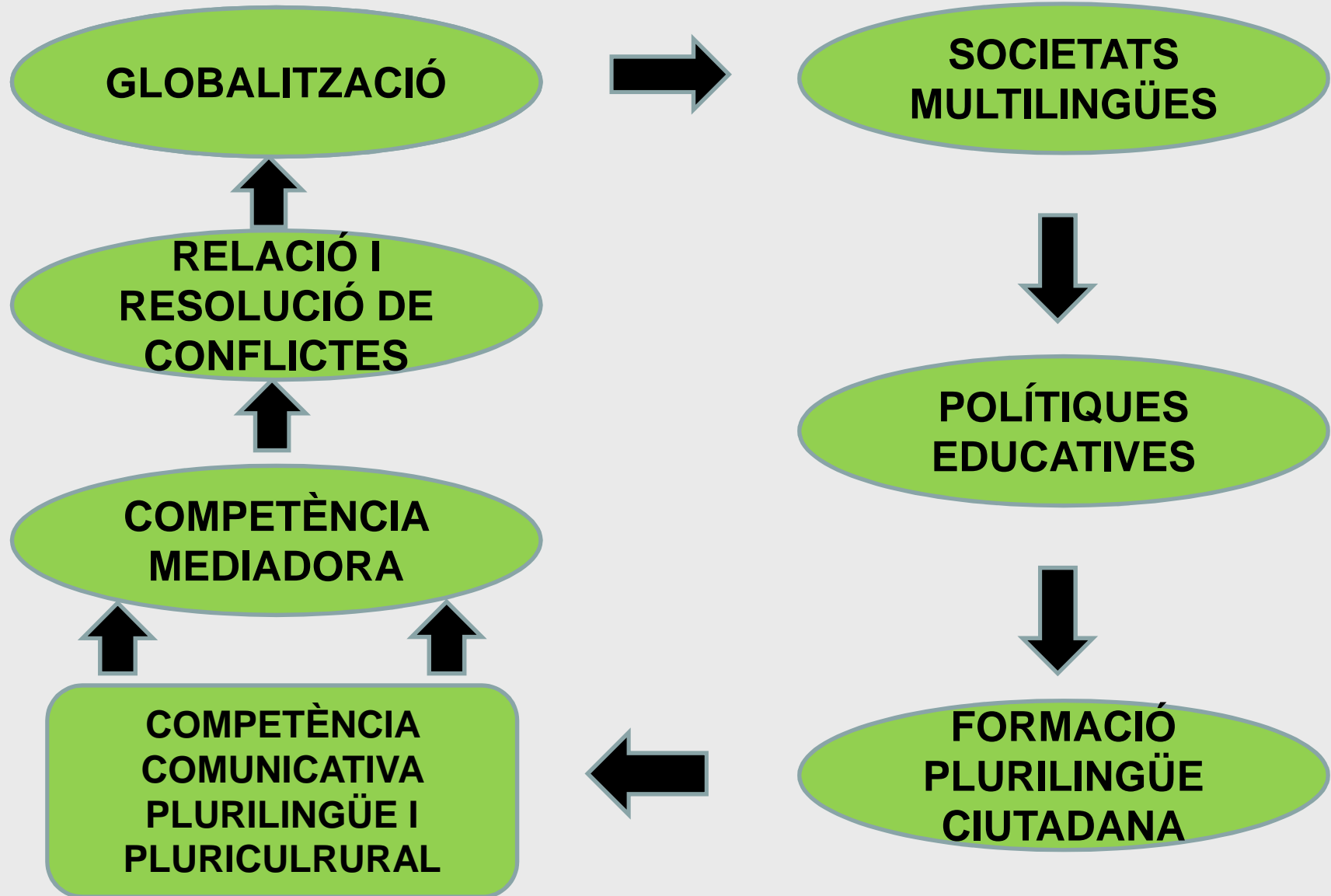
Van Ek (1988)

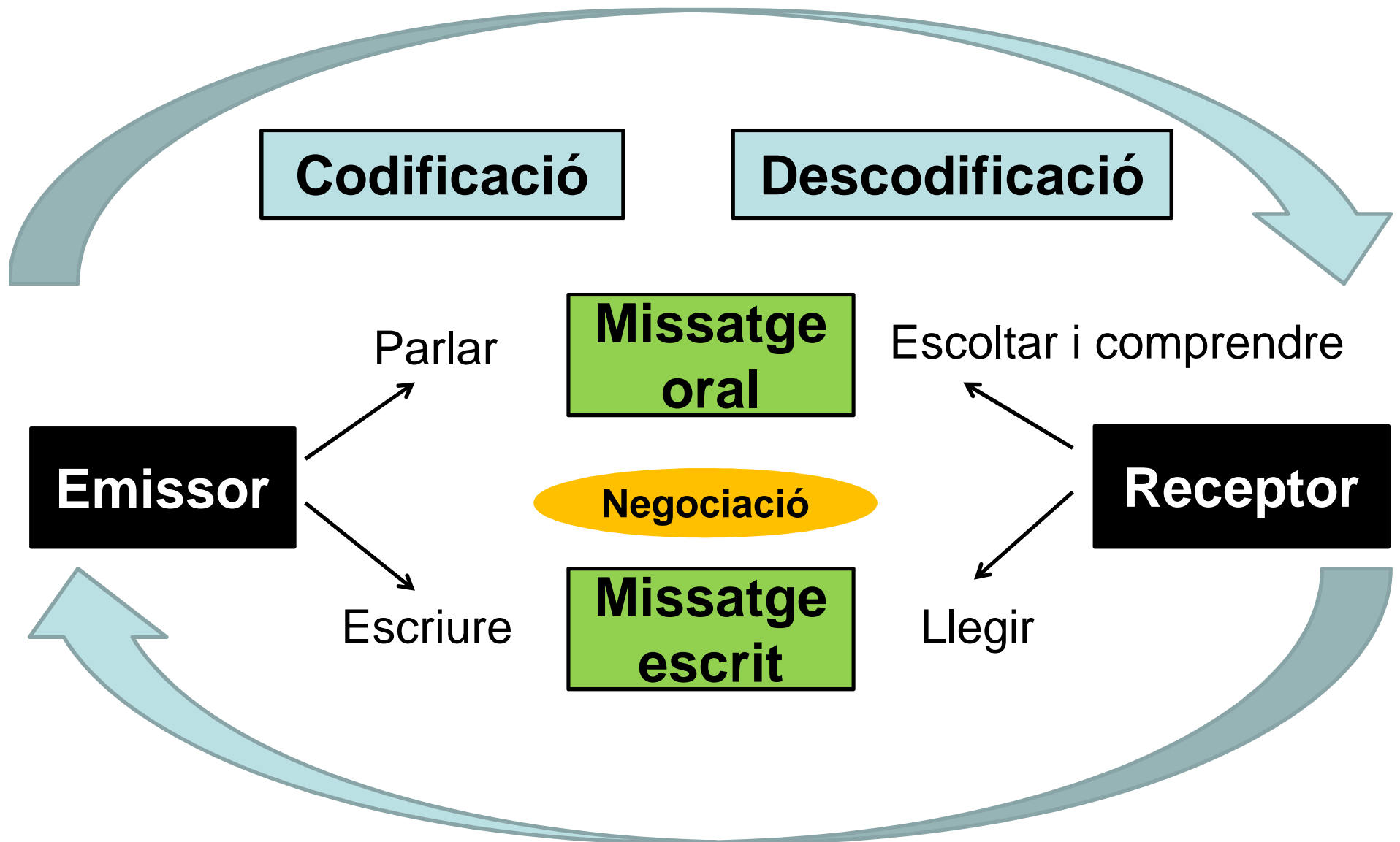
COMPETÈNCIA MEDIADORA (Consejo de Europa, 1996; MCER 2001; De Arriba/ Cantero, 2004)

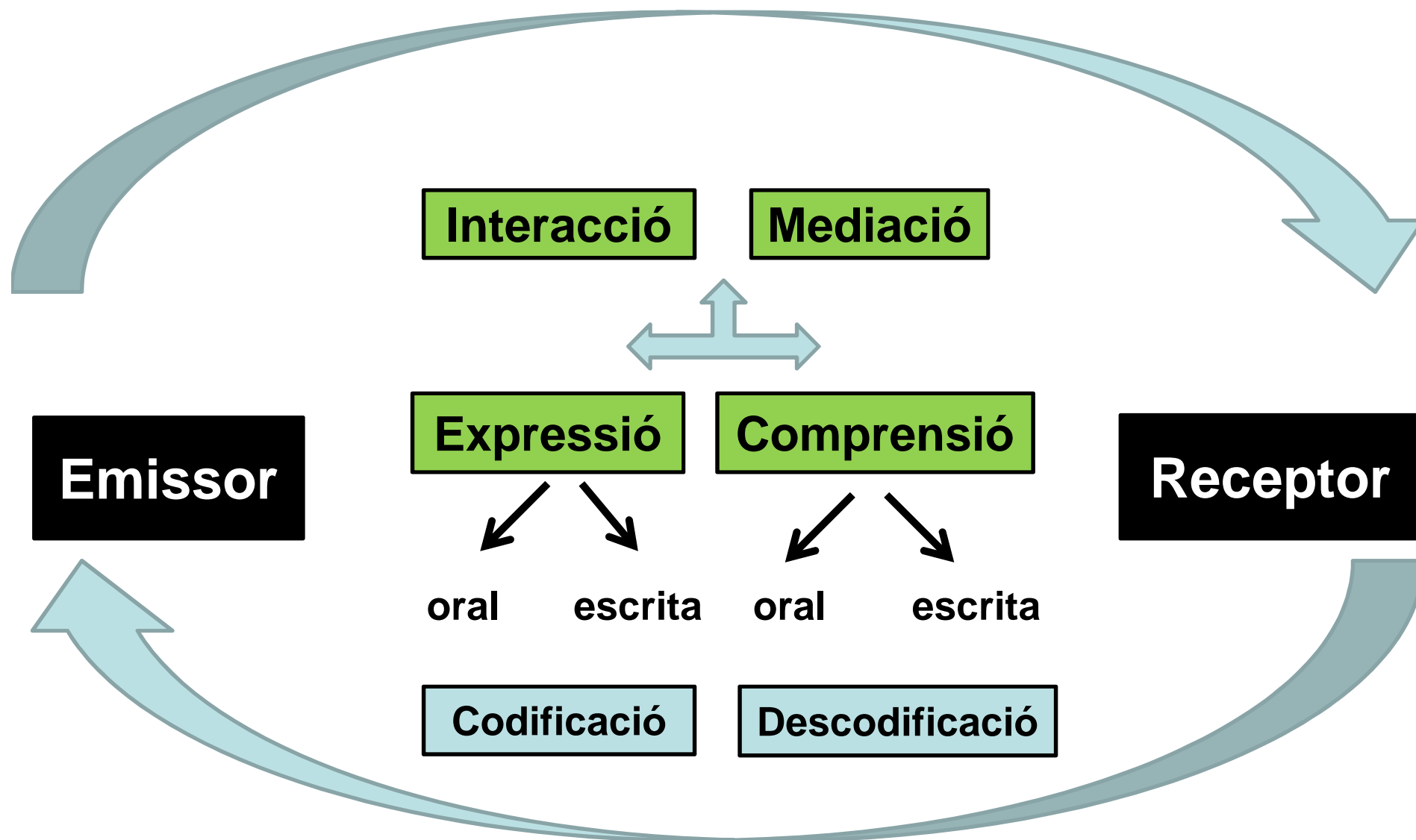
La competència mediadora en l'Educació prurilingüe

1.2 Habilitats comunicatives

1.2 Activitats comunicatives de la competència comunicativa (Educació plurilingüe, MCER, 2001)

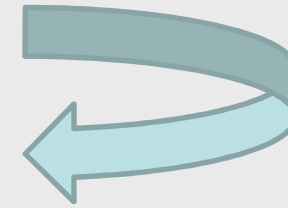
La DLL i el procés d'adquisició/aprenentatge de llengües

Competència comunicativa

Enfocaments comunicatius

Ensenyament/aprenentatge de la llengua

Entorn lingüístic

Estadis d'interllengua

Exercicis amb buit d'informació

Recreació de situacions reals de comunicació

Treball en parelles o grups

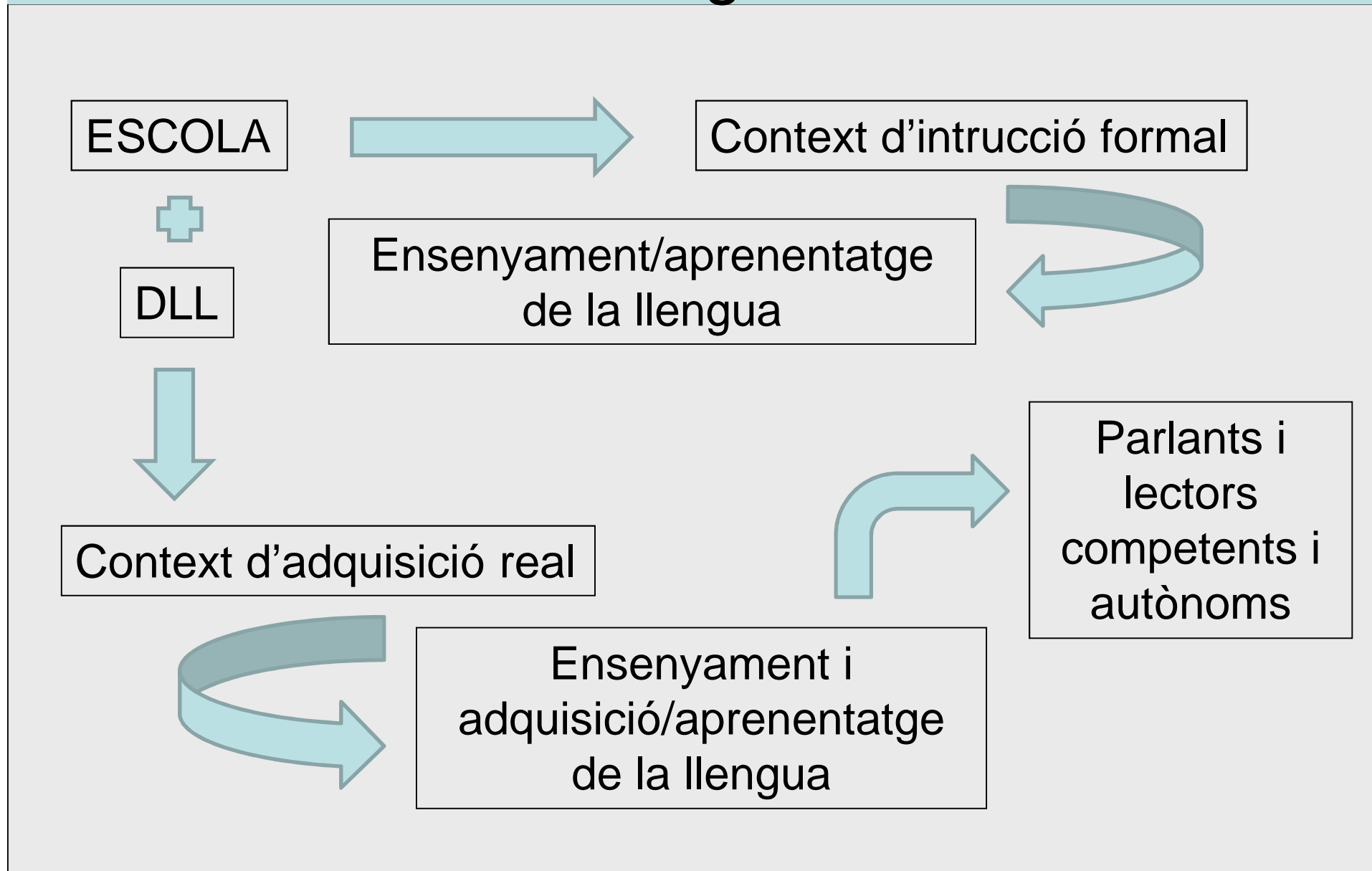
Ús de la llengua real i contextualitzada

Textos autèntics i complets

Atenció a les 4 activitats comunicatives

Varietats i registres

1.2 El procés d'adquisició/aprenentatge de llengües

1.3 QUÈ ÉS LA DIDÀCTICA?

És la clau per...aconseguir l'aprenentatge significatiu i crear coneixement

Didàctica = Ensenyament:
creació de coneixement i
desenvolupament de
competències i habilitats

mitjançant un aprenentatge
significatiu (activar
coneixements previs + fer
reflexionar + interacció amb els
altres + implicació real...).

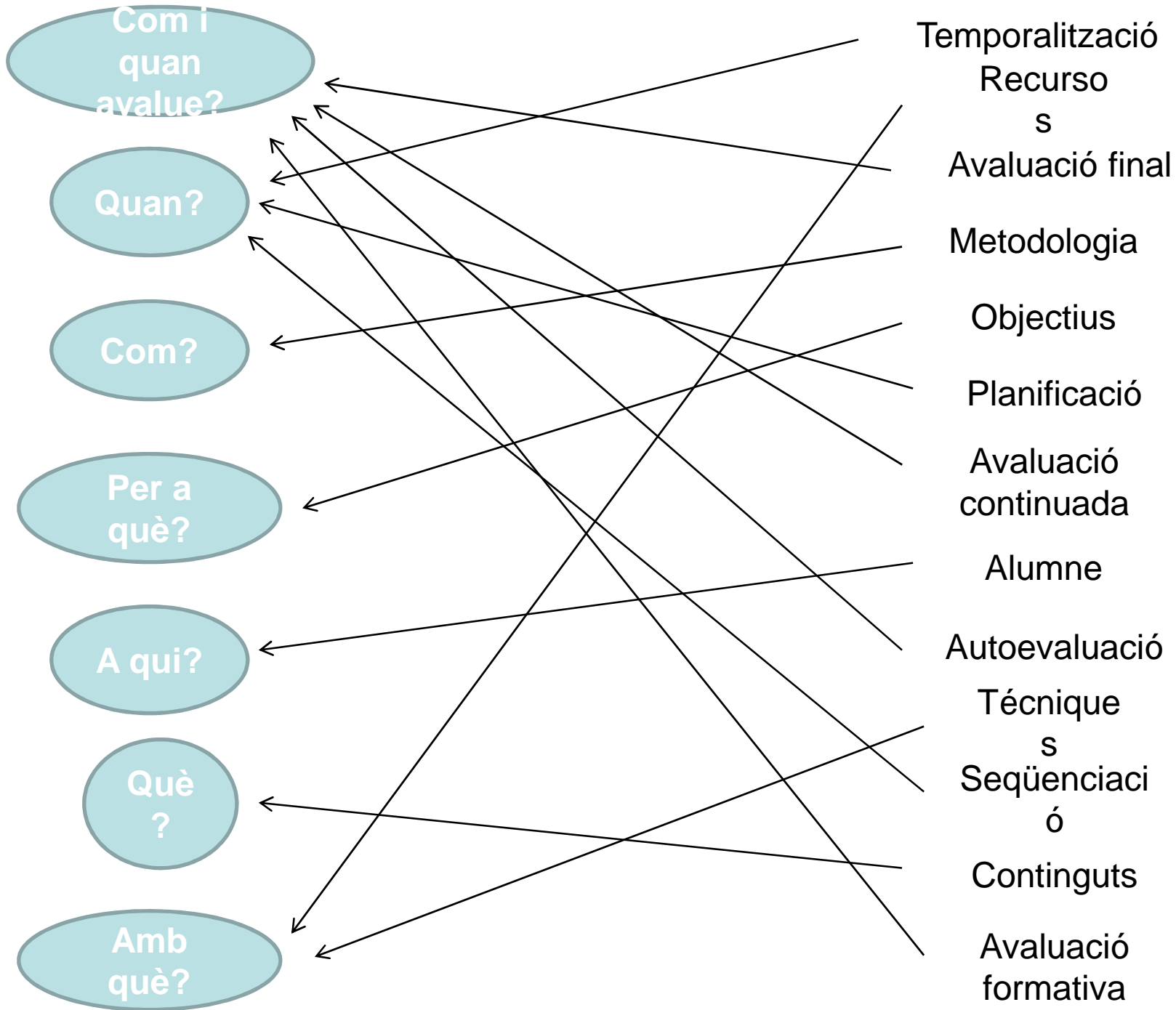
La funció de la DLL

- Estudiar i veure com adquirir una bona competència comunicativa (Hymes, 1971) per part de l'alumnat.
- L'objecte de la DLL, i per tant, el seu camp de recerca específic, és l'estudi del conjunt complex de processos d'ensenyament i aprenentatge de la llengua, amb la finalitat d'actuar sobre les situacions d'aprenentatge i d'ensenyament (Boutet, 1989).
- Objectiu genèric:
COM ENSENYAR A USAR ELS RECURSOS RECEPTIUS I PRODUCTIUS DEL SISTEMA DE LA LLENGUA I A ANALITZAR LES DIFERENTS SITUACIONS COMUNICATIVES PER USAR EN CONSEQÜÈNCIA ELS DIFERENTS RECURSOS COMUNICATIUS DINS DEL SEU CONTEXT COMUNICATIU I INSTITUCIONALITZAT (LOMAS, 1994:9).

La **DLL** es un àrea de coneixement interdisciplinària des de 1986 que reivindica els aspectes comunicatius implicats en l'ús del llenguatge i en el procés d'adquisició/aprenentatge.

Objectius

- formació d'interlocutors atents y competents, i lectors i redactors eficaços
- Revisar els plantejaments teòrics de les disciplines auxiliars
- Definir les necessitats dels alumnes i els continguts dels programes
- Dissenyar i millorar els programes
- Valorar les activitats lingüístiques per l'assoliment dels objectius
- Ajudar a planificar què, com i quan ensenyar per desenvolupar la C .C

DLL com a disciplina

Hem de donar resposta a... (Mendoza, 2003)

Què? (coneixements: continguts)

A qui? (tipus d'alumnat)

Per a què? (objectius)

Quan? (planificació, temporalització, sequènciació)

Com? (metodologia: enfocament, mètode)
disseny curricular, política educativa,
organització escolar...

Amb què? (recursos i tècniques)

Com ho avaluaré i quan? (avaluació de
l'aprenentatge: instruments d'avaluació,
avaluació continuada, formativa, final,
autoavaluació...)

Segons Mendoza (2003) hem de seguir la proposta de Widdowson d'adaptar-se a les necessitats reals de classe (*Proposta pragmàtica pedagògica*, Widdowson);

Conèixer la situació de partida (Marc legal definit per l'Administració) i les condicions en què es trobarà (alumnat, per tant bases psicològiques i el context, bases sociolingüístiques);

Desenvolupar el disseny curricular que hi ha programat (PCC).

Dissenyar situacions d'aprenentatge (Seqüència didàctica);

Conèixer les tècniques de treball a l'aula que ens permetin posar en marxa el nostre propi disseny (tècniques i recursos);

Avaluar el procés ensenyament/aprenentatge.

Què en diuen els especialistes?

(marc teòric)

(Hymes, 1972)

“Disciplina que té com a objectiu no solament ampliar el saber dels alumnes, sinó també modificar el seu comportament lingüístic”.

(Mendoza, 1996)

“La didàctica de la llengua és una didàctica específica, dins de la branca de la Didàctica General, que elabora els principis teòrics indispensables per a la resolució efectiva dels assumptes relacionats amb els objectius, els continguts, les metodologies, els mitjans i l'avaluació de l'ensenyament i l'aprenentatge de la Llengua i la Literatura en els diferents nivells educatius”.

(Mendoza, 1999)

“Disciplina científica que instrumentalitza la formació en els dominis lingüístics, és a dir, enumera, estructura i discuteix els principals paràmetres que es donen i s'interrelacionen en el procés didàctic de la llengua”.

MARC SOCIOCULTURAL

SOCIOLINGÜÍSTICA

Incidència dels factors socials en els usos lingüístics i en el seu desenvolupament.

SOCIOLOGIA

Factors socials i culturals que incideixen en l'aprenentatge i en l'educació.

**La DLL com a
àrea
interdisciplinària
Mendoza (1996)**

MARC EPISTEMOLÒGIC

Lingüística

Retòrica

Lingüística textual

Pragmàtica

Estudis Literaris

DIDÀCTICA DE LA LLENGUA

MARC EDUCATIU

PEDAGOGIA I METODOLOGIA

Mètodes /sistemes pedagògics.

Política educativa, organització escolar, disseny curricular.

MARC INDIVIDUAL

PSICOLINGÜÍSTICA

Desenvolupament lingüístic i comunicatiu de l'individu.

Processos psicològics implicats en les habilitats lingüístiques.

PSICOLOGIA

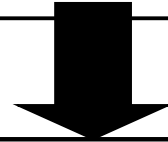
Característiques de l'individu en la seva evolució: desenvolupament cognitiu, processos d'aprenentatge, factors de diversitat.

Fonaments científics de la DLL

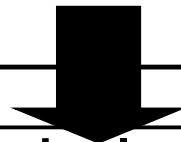
- La DL comparteix aspectes comuns amb dos àrees generals:
 - Ciències de l'Educació (Psicologia evolutiva i de l'Educació, Didàctica General, etc.) ÀMBIT EDUCATIU
 - Lingüística i les diverses filologies ÀMBIT LINGÜÍSTIC O DISCURSIU

On situem la DLL?

- Didàctica General
(Procés educatiu general)

- ◆ Didàctica de la llengua i la literatura

- ◆ Didàctica de les llengües específiques

La DLL i la formació del professorat

- Ofereix orientació teòrica i pràctica per a donar autonomia i criteri per a saber justificar les pròpies decisions sobre:
 - Què, com i quan ensenyar
 - Què, com i quan avaluar

- Exigeix Auto-meta-formació, donat que té grans repercussions socials responsabilitat, compromís i il·lusió

- No pot formular principis infalibles. És una labor artística i social; no científica necessitat d'una formació continuada

Transposició didàctica

El concepte de **transposició didàctica**...remet al pas del saber sabi al saber ensenyat i, per tant, a la distància eventual però obligatòria que els separa. Dóna testimoni d'aquest qüestionament necessari, al temps que es converteix en la seva primera eina. Per al didacta aquesta es una eina que li permet recapacitar, prendre distància, interrogar les evidències, posar en qüestió idees simples, desprendre's de la familiaritat enganyosa del seu objete d'estudi. En una paraula, és el que li permet exercir la seva vigilància epistemològica (Chevallard, 1991).

El docent ha de ser conscient que tota activitat didàctica implica com a mínim la copresència de tres lògiques: **la de la disciplina**, la de **l'ensenyant** i la de **l'aprenent** (Nunziati, 1988).

“El entendimiento entre los pueblos y la paz en el mundo dependen en gran medida de la capacidad de los hombres y mujeres para comunicarse entre ellos de manera constructiva.

Los profesores de lenguas tienen, por lo tanto, la oportunidad especialísima de contribuir al logro de una de las metas más importantes de la Humanidad”.

***General Survey of Aspects of Foreign Language Teacher Training
(informe final de Marburg (UNESCO, 1986))***